

DOI: 10.17986/blm.1577

Adli Tıp Bülteni 2022;27(2):142-149

COVID-19 Pandemisinde Üniversite Öğrencilerinin Siber Güvenlik Farkındalıkları ile Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Düzeylerinin Değerlendirilmesi

Evaluation of University Students' Cyber Security Awareness and Cyberbullying and Cyber Victimization Levels in the COVID-19 Pandemic

Harun Şener¹, İnci Arıkan², Yakup Gülekçi¹

¹Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi Mühendislik ve Doğa Bilimleri Fakültesi, Adli Bilimler Bölümü, Kütahya, Türkiye

²Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Kütahya, Türkiye

ÖZ

Amaç: Gençlerin siber zorbalık/mağduriyet ile mücadele edebilmeleri için siber zorbalık kavramını tanımaları, başa çıkma becerilerini kazanmaları önemlidir. Bu çalışmanın amacı COVID-19 pandemisi sürecinde üniversite öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet düzeyleri ile siber güvenlik farkındalıklarının belirlenmesidir.

Yöntem: Kesitsel tipteki çalışmanın evrenini Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi Meslek Yüksekokulları öğrencileri oluşturmaktadır. Online ortamda hazırlanan anket formları 823 öğrenci tarafından cevaplanmıştır. Anket formu; sosyodemografik verileri içeren kişisel veri formu, siber güvenlik farkındalıkları ile bilgi iletişim araçlarına sahip olma ve kullanım özellikleri hakkındaki bilgi düzeyini ölçmeye yarayan soruları ve siber zorbalık ölçeği (SZÖ) ve siber mağduriyet ölçeğini (SMÖ) içermektedir. Verilerin analizinde Mann-Whitney U testi, Kruskal-Wallis testi ve Spearman korelasyon analizi kullanılmıştır.

Bulgular: Öğrencilerin %3,2'si (n=26) siber zorbalık yaptığını, %35,1'i (n=289) siber mağduriyete uğradığını bildirdi. Siber zorbalık ve mağduriyet ölçek puanı median değerleri sırasıyla; 1,5 [minimum (min): 0- maksimum (maks): 14] ve 9 (min: 0-maks: 30) saptandı. SMÖ puanı 22 yaş üzeri olanlarda, kız öğrencilerde, online dersler dışında günlük internet kullanım süresi 5 saatin üzerinde olanlarda ve son bir yıl içinde sigara/alkol kullanım miktarını artıran öğrencilerde daha yüksek bulundu ($p<0,05$). SZÖ puanı ile öğrencilerin bazı özellikleri arasında anlamlı istatistiksel bir fark bulunamadı ($p>0,05$).

Sonuç: Öğrenciler arasında siber zorbalık yapma sıklığı ve ölçek puanı çok düşük saptanırken, her 10 öğrenciden üçünün siber mağduriyet yaşadığı ve ölçek puanının çok yüksek olmadığı bulunmuştur. Bunun yanında siber mağduriyete maruz kalan risk gruplarının belirlenmesi bölgesel düzeyde ileriye yönelik müdahale programlarının geliştirilmesi ve önlemlerin alınması açısından önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Bilgi ve iletişim teknolojileri, üniversite öğrencileri, siber güvenlik, siber mağduriyet, siber zorbalık

Yazışma Adresi/Address for Correspondence: Harun Şener, Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi Mühendislik ve Doğa Bilimleri Fakültesi, Adli Bilimler Bölümü, Kütahya, Türkiye
E-posta: harunsener@hotmail.com ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3521-0684>

Geliş tarihi/Received: 13.07.2021
Kabul tarihi/Accepted: 10.11.2021

ABSTRACT

Objective: It is important for young people to recognize the concept of cyberbullying and gain coping skills so that they can fight against cyberbullying/victimization. The aim of this study is to determine the cyberbullying and cyber victimization levels and cyber security awareness of university students during the COVID-19 pandemic.

Methods: The universe of the cross-sectional study consists of Kutahya Health Sciences University Vocational School students. The questionnaire forms prepared online were answered by 823 students. Survey form includes; the personal data form containing sociodemographic data, questions to measure the level of possession and usage features of information communication tools about cyber security awareness, and cyberbullying scale (CBS) and cyber victimization scale (CVS). The data analyses were performed using Mann Whitney-U test, Kruskal Wallis test and Spearman correlation.

Results: 3.2% (n=26) of the students reported that they were cyberbullying and 35.1% (n=289) of the students reported that they were cyber-victimized. The median values of CBS and CVS scores were detected as; 1.5 [minimum (min): 0- maximum (max): 14] and 9 (min: 0-max: 30), respectively. The CVS score was found to be higher in those over the age of 22, in female students, in those who use the Internet for more than 5 hours a day besides online classes, and in students who increased the amount of cigarette/alcohol use in the last year ($p<0.05$). No statistically significant correlation was found between the CBS score and some characteristics of the students ($p>0.05$).

Conclusion: While the frequency of cyberbullying and the scale score were very low among the students, it was found that 3 out of 10 students experienced cyber victimization and the scale score was not very high. However, the identification of risk groups exposed to cyber victimization is important in terms of developing future intervention programs and taking measures at the regional level.

Keywords: Information and communication technologies, university students, cyber security, cybervictimization, cyberbullying

GİRİŞ

COVID-19 pandemisi döneminde bulaşın azaltılması amacıyla alınan sosyal izolasyon önlemleri her yaş kesimini etkilemiştir (1). Gelecek kaygısı, maddi sıkıntılar, stres, depresyon, anksiyete, fobi ve boş zamanların bolluğu davranışsal bağımlılıkların büyümesine neden olmuştur. Bu davranışsal bağımlılıklar nedeniyle yaşanan stres ve kaygıyı azaltmak ve/veya depresif ruh halini hafifletmek için insanlar farklı davranışlar sergilemektedirler (2). Kumar oynama, dizi ve sinema filmleri izleme, online/konsol oyunları oynama, sosyal medyada gezinme ya da internette gezinmek gibi davranışlar bu dönemde kullanım sıklığı artan bazı davranışlardır. Bağımlılık potansiyeli bulunan bu davranışları gösterme eğilimi COVID-19 salgını gibi kriz dönemlerinde büyük ölçüde artmakta ve değişmesi zor alışkanlıklara dönüşebilmektedir.

Bilgi iletişim teknolojilerinin gelişmesine bağlı olarak internete ve bilgisayara bağımlılık gün geçtikçe artmaktadır. Sosyal ağların kolay ulaşılabilir olması nedeniyle özellikle gençler arasında kullanımları artmış ve genç kullanıcıların yaşamlarının ayrılmaz bir parçası, temel iletişim kanalı haline gelmiştir (3,4). COVID-19 pandemi sürecinde bireylerin medya kullanım sıklığını araştıran uluslararası bir araştırmada; haber yayını izleme oranların %67, mesajlaşma servislerini kullanma oranlarının %45, sosyal medyada geçirilen zamanın %44, online/konsol oyunları oynayarak geçirilen zamanın %36 arttığı bildirilmiştir (5). Ayrıca; pandemi sürecinde Z kuşağında en yüksek medya kullanım artışının olmasıyla beraber X ve Y kuşağına göre mesajlaşma hizmetlerinde daha fazla zaman harcamışlardır.

Sosyal medya platformlarındaki çoklu artış gençlerin çevrimiçi bir dünyada iletişim kurmalarının yolunu açmıştır. Sosyal

medya platformlarında kullanımın artmasıyla gençler, internet ve sosyal medyanın kullanımı ile ilgili çeşitli sorunlar yaşamaktadır.

Siber zorbalık, “bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak bir birey ya da gruba, özel ya da tüzel bir kişiliğe karşı yapılan teknik ya da ilişkisel tarzda zarar verme davranışlarının tümü” şeklinde tanımlanmaktadır (6). İsimsiz çağrılar, hakaret ve/veya tehdit içeren kısa mesaj, e-postalar veya sosyal mesajlaşma platformlarından ses, görüntü veya metinler paylaşılması gibi tüm bu kötü niyetli eylemler “Siber Zorbalık” kavramı altında tanımlanmıştır (7). Bu tarz zarar verici davranışlara maruz kalınması ve bu davranışlardan maddi ya da manevi olarak mağduriyet yaşanması durumuna ise siber mağduriyet denilmektedir (3).

Araştırmalar, siber zorbalığın tüm türlerinin ergenler arasında yoğun olarak gözlemlendiğini ortaya koymuştur (8-10). Heyecan arayışı ve sosyalleşme istekleri sonucu gençlerde internete ayrılan zaman artmaktadır (11,12). En yüksek oranda bilgisayar ve internet kullanan yaş grubu 16-24’tür (11). Bilişim ve iletişim teknolojilerinin bu denli hızlı geliştiği ve erişimin kolay olduğu günümüzde, ergenlere birçok kolaylık ve avantaj sağlamanın yanında saldırganlık, şiddet ve zorbalık sanal dünyaya taşınmıştır (13). Sıradan bir şiddet davranışından daha tehlikeli olan siber zorbalık ile mağdurlar internet ortamından uzak dursa veya cep telefonlarını kapatsa bile elektronik ortamda kendileri ile ilgili saldırıları engelleyememektedir (14,15).

Literatür incelendiğinde yapılan çalışmaların çoğunun siber zorbalığın yaygınlığı, siber zorbalığın uygulandığı araçların belirlenmesinin yanında gençlerin siber zorbalığa yönelik algı ve farkındalıklarını, siber zorbalığın onlar üzerindeki etkilerini ve siber zorbalıkla nasıl baş edeceklerini anlamaya yöneliktir.

Literatürde, siber zorbalık/mağduriyetin genç nesiller üzerine etkisini gösteren çalışmalar bulunmasına rağmen COVID-19 salgını gibi kriz dönemlerinde bu etkiyi inceleyen ve siber güvenlik algı düzeylerini araştıran çalışmalara rastlanmamıştır.

Bu çalışmanın amacı COVID-19 pandemisi sürecinde üniversite öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet düzeyleri ile siber güvenlik farkındalıklarının belirlenmesi ve sosyal medya kullanımının yaygın etkilerini tanımlayıcı bir araştırma ile ortaya koymaktır.

GEREÇ ve YÖNTEMLER

Mart-Nisan 2021 tarihleri arasında gerçekleştirilen kesitsel tipte ki bu çalışmanın araştırma grubunu, Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulları (Simav-Gediz-Tavşanlı) öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırma, KSBÜ Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'nun 17.03.2021 tarih ve 2021/05-13 sayılı kararı ile gerçekleştirilmiştir. Çalışma için örnek hacmi hesaplaması yapılmamış tüm gruba ulaşılması hedeflenmiştir. Yüksekokullarda öğrenim gören toplam 950 öğrencinin 823'ü (katılım oranı %86,6) çalışmaya katılmıştır. Katılımda gönüllülük esas olup çalışma Helsinki Bildirgesine uygun yapılmıştır.

Online ortamda (Google anketler) hazırlanmış olan anket formları katılımcılara sosyal medya aracılığı ile (WhatsApp) ulaştırılmıştır. Anket formu; sosyodemografik verileri içeren kişisel veri formu, siber güvenlik farkındalıkları ile bilgi iletişim araçlarına sahip olma ve kullanım özellikleri hakkındaki bilgi düzeyini ölçmeye yarayan soruları (16) ve Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Ölçeklerini içermektedir.

SZÖ ve SMÖ; Lam ve Li (17) tarafından ergenler arasındaki e-zorbalığı ve e-mağduriyeti incelemek amacıyla geliştirilen Gençdoğan ve Çikrıkci (18) tarafından Türkçe'ye uyarlanmış, Çetin ve Cantürk (19) tarafından ölçeklerin geçerlilik ve güvenilirlik çalışması üniversite öğrencileri üzerinde yapılmıştır. E-Zorbalık ölçeği altı maddeden, E-Mağduriyet ölçeği beş maddeden oluşmaktadır. Her iki ölçek içinde Sıfır Kez (0), Bir Kez (1), İki Kez (2), Üç kez (3), Dört Kez (4), Beş Kez (5), Altı Kez ve Daha Fazlası (6) şeklindeki derecelendirme kullanılmıştır. Yüksek puanlar mağduriyetin arttığını göstermektedir: İki ölçekten alınabilecek en düşük ve en yüksek puanlar 0- 36 ve 0-30 puandır. E-Zorbalık ölçeğinde Cronbach alfa katsayısı 0,834, E-Mağduriyet ölçeğinde 0,808 bulunmuştur.

İstatistiksel Analiz

Veriler IBM SPSS Statistics 27.0 paket programı ile analiz edildi. Sayısal değişkenlerin normal dağılıma uygunluğu Kolmogorov-Smirnov testi ile değerlendirildi. Normal dağılıma uygun olmayan ($p>0,05$) sayısal verilerin iki örneklem grubu arasındaki istatistiksel değerlendirmesinde Mann-Whitney U testi; ikiden fazla grup arasındaki analizlerinde ise Kruskal-Wallis testi (Bonferroni düzeltmeli) kullanıldı. Sayısal değişkenlerin birbirleriyle olan ilişkisi Spearman korelasyon

analizi kullanılarak değerlendirildi ve $p<0,05$ anlamlılık düzeyi dikkate alındı.

BULGULAR

Toplamda 823 öğrencinin katıldığı çalışmada öğrencilerin %55,9'u 18-20 yaş, %37,9'u 20-22 yaş arasında, %6,2'si 22 yaş üzerinde ve %15,8'i erkek idi.

Öğrencilerin %3,2'si ($n=26$) siber zorbalık yaptığını belirtirken, %35,1'i ($n=289$) siber mağduriyete uğradığını bildirdi. Öğrenciler, siber zorbalık yapılan ve mağduriyete uğranan dönemin ise daha çok (%90) lise dönemi olduğunu belirtti. Öğrencilerin SMÖ puanları ortalaması $11,25\pm 7,62$ [minimum (min): 0- maksimum (maks): 30] medyan değer ise 9 saptandı. SZÖ puanları ortalaması $3,88\pm 4,68$ (min: 0-maks: 14) medyan değer ise 1,5 saptandı.

Araştırma grubunun bazı özelliklerine göre SMÖ-SZÖ puanlarının karşılaştırılması Tablo 1'de sunulmuştur. Buna göre; SMÖ puanı 22 yaş üzeri olanlarda, kız öğrencilerde, 5 saat ve üzeri olan uzun süreli internet kullanımı ile 3 saatin altında ve 3 ile 5 saat arası internet kullanımlarına bağlı mağdur olma durumu ile ilgili önemli bir fark oluşturduğu görülmektedir. Buna göre online dersler dışında günlük internet kullanım süresi 5 saatin üzerinde olanlarda ve son bir yıl içinde sigara/alkol kullanım miktarını artıran öğrencilerde daha yüksek bulundu ($p<0,05$). SZÖ puanı ile öğrencilerin bazı özellikleri arasında anlamlı istatistiksel bir fark bulunamadı ($p>0,05$) (Tablo 1).

Siber mağduriyete/zorbalığa maruz kalındığında hissedilen duygular sırasıyla; endişe, kızgınlık ve üzüntü idi. Siber mağduriyete/zorbalığa maruz kalındığında yapılan davranışlar ise; engellemek, uzak durmak, durmalarını söylemek, arkadaşına anlatmak olarak sıralandı (Şekil 1 ve Şekil 2).

Öğrencilerin siber güvenlik ile ilgili farkındalık sorularına verdikleri cevaplar incelendiğinde; öğrencilerin %26,7'ni sosyal platformda sunulan verilerin 3. şahıslara verilmesi ile ilgili kanuni haklarını bildiğini belirttiler. Bunun yanında katılımcıların yarısından fazlasının bazı siber güvenlik konularının farkında olduğu saptandı. Siber güvenlik farkındalık sorularına verilen cevapların dağılımı Tablo 2'de sunulmuştur.

TARTIŞMA

Türkiye'de bilgi akışı ve iletişim teknolojilerinde gerçekleşen gelişmeler gençlerin sosyal medya kullanımını artırmış, internet kullanım yaşını da her geçen gün daha da aşağılara indirmiştir. İnternet teknolojilerindeki bu gelişmeler gençlerin öğrenme biçimlerine ve kimlik gelişimi de büyük ölçüde etkilemektedir.

İnternet ve sosyal medya platformlarının dinamik yapısı gençlere sosyal fırsatlar sunmakla beraber bu platformların bilinçsiz ve kötüye kullanımı siber zorbalık ve siber mağduriyetin oluşmasına neden olmaktadır (20). Bu çalışmada COVID-19 pandemisi sürecinde üniversite öğrencilerinin internet ve

Tablo 1. Araştırma grubunun bazı özelliklerine göre siber mağduriyet-zorbalık ölçek puanlarının karşılaştırılması

	Toplam	Siber mağduriyet ölçeği puanı	Siber zorbalık ölçeği puanı
	N (%)	Medyan (min-maks)	Medyan (min-maks)
Yaş grubu			
18-20	460 (55,9)	9 (0-29)	3 (0-14)
20-22	312 (37,9)	10,5 (0-30)	0,5 (0-12)
22 ve üzeri	51 (6,2)	13 (1-27)	0 (0-12)
p değeri		0,017	0,295
Cinsiyet			
Erkek	130 (15,8)	9 (0-30)	3,5 (0-12)
Kadın	693 (84,2)	13 (0-26)	1,0 (0-14)
p değeri		0,017	0,545
Anne-baba öğrenim durumu			
İlk-ortaokul	446 (54,2)	9 (0-30)	3,0 (0-9)
Lise	243 (29,5)	10,5 (0-30)	6,5 (0-14)
Üniversite	134 (16,3)	9 (1-30)	1,0 (0-10)
p değeri		0,264	0,371
Hane gelir düzeyi			
3000 TL altı	325 (39,5)	9 (0-30)	1,0 (0-9)
3000-5000TL	220 (26,7)	9 (0-29)	1,5 (0-12)
5000TL üzeri	278 (33,8)	10 (0-30)	1,0 (0-14)
p değeri		0,876	0,161
Günlük internet kullanım süresi			
3 saat altı	235 (28,6)	10 (0-27)	1,0 (0-12)
3- 5 saat	373 (45,3)	8,5 (0-30)	1,0 (0-12)
5 saat üstü	215 (26,1)	11,5 (0-30)	3,0 (0-14)
p değeri		0,022	0,613
Okul başarısı			
Kötü	30 (3,6)	12 (0-30)	1,0 (0-12)
Orta	391 (47,5)	9 (0-29)	3,0 (0-12)
İyi	402 (48,8)	9 (0-30)	1,0 (0-14)
p değeri		0,249	0,722
Sigara/alkol kullanım miktarının artması			
Evet	156 (19,0)	15 (0-30)	4,0 (0-12)
Hayır	151 (18,3)	13,5(0-30)	2,0 (0-12)
Kullanmama	516 (62,7)	7,5 (0-30)	1,0 (0-14)
p değeri		0,001	0,781

sosyal medya kullanımındaki artışa bağlı olarak siber zorbalık ve siber mağduriyet düzeyleri ile siber güvenlik farkındalıkları üzerindeki yaygın etkileri incelenmiştir.

COVID-19 pandemisi sürecinde alınan tedbirlere bağlı olarak gençler arasında internet kullanımı artmıştır (21). Bu süreçte Çin'de yapılan bir çalışmaya katılan kişilerin internet bağımlılıklarının %46,8 arttığı bildirilmiştir. Şiddetli internet bağımlılığı prevalansı pandemi öncesine göre %3,5'ten %4,3'e çıkarak %23 artmıştır. Dolayısıyla pandemi süreci ağırlıklı olarak ergenleri ve genç yetişkinleri etkilemiştir.

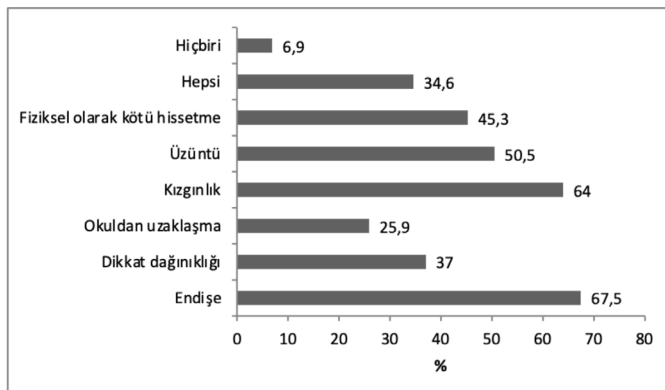
Çalışmamızda elde edilen sonuçlar siber zorbalık/mağduriyetin üniversite öğrencileri arasında oldukça yaygın olduğunu göstermektedir. Literatür incelendiğinde siber mağduriyet oranları %5,5 ile %72 (ortalama %24,4) arasında değişmektedir. Ayrıca; siber zorbalık yapma oranlarının da %3 ile %44,1 arasında değiştiği (ortalama %18) gözlemlenmiştir (22).

Katılımcıların siber zorba olma durumları ile kişisel özellikleri arasında anlamlı istatistiksel bir korelasyon bulunmadığı belirlenirken, siber mağdur olma durumları ile kişisel özellikleri arasında anlamlı istatistiksel bir korelasyon tespit edilmiştir.

Katılımcıların siber mağduriyet yaşamaları günlük internet kullanım sıklığına bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Katılımcıların internet kullanım sıklığına bağlı olarak sanal sohbet ortamları ile riskli dijital ortamlarda farklı kişilerle çok fazla iletişime geçmelerinin mağdur olma riskini artırmış olabileceği düşünülmektedir. Yapılan araştırmalar, internet kullanım sıklığı ile rahatsız edici davranışlara maruz kalma arasında anlamlı bir ilişki bulunduğunu göstermektedir (8,23). İnternet kullanımının artmasına bağlı olarak siber zorbalık yapma eğiliminin artabileceğini, bunun yanında siber mağduru olma durumunun da arttığını göstermektedir (24). Üniversite öğrencilerinin çevrimiçi fırsatlara erişiminin artmasıyla, onların zarar görme risklerinin de arttığı söylenebilir (25). Ayrıca; internet kullanımının azalmasına bağlı olarak siber mağduru olma durumunun da azaldığı görülmüştür (26).

Çalışmada kız üniversite öğrencileri ile 22 yaşın üzerinde ve sigara/alkol kullanım miktarını artıran üniversite öğrencilerinin siber mağduru olma durumlarının yüksek olduğu belirlenmiştir. Ayrıca katılımcıların lise döneminde siber mağduriyete daha çok uğradığı da tespit edilmiştir. Bazı yapılan araştırmalarda elde edilen sonuçlar araştırmayı destekleyici niteliktedir. Üniversite öğrencileri arasında yapılan bir çalışmaya göre katılımcıların günlük sosyal medyada kullanımlarının ortalama 4 saat 16 dakika olduğu ve kız öğrencilerin erkeklere oranla sosyal medyada daha fazla zaman harcadığı tespit edilmiştir (27). Yapılan araştırma sonuçlarının çoğu, kız öğrencilerin erkeklere kıyasla siber zorbalığa maruz kaldığını göstermektedir (28-31). Bunun yanı sıra cinsiyet ve siber mağduriyet arasındaki ilişki ile ilgili erkeklerin daha çok siber mağduriyet yaşadıklarını gösteren çalışmalar ile kız öğrenciler ile erkek öğrenciler arasında anlamlı bir fark olmadığını gösteren çalışmalar da mevcuttur (22,32-36).

Çocuk ve ergenler üzerine yapılan çalışmalara göre, küçük yaşlarda siber zorbalığa maruz kalma oranlarının daha yüksek olduğu, ancak daha büyük yaşlarda kurban olma oranının düştüğü bildirilmiştir (37). Çalışmamızda incelenen literatürden farklı olarak 22 yaşın üzerindeki katılımcıların

Şekil 1. Siber mağduriyete/zorbalığa uğranıldığında hissedilen duyguların dağılımı

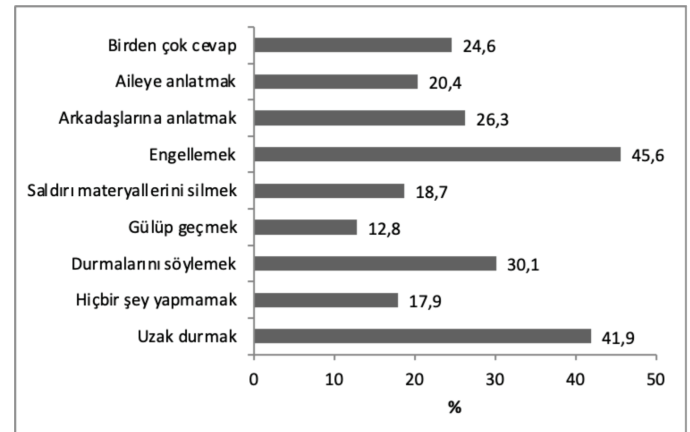
Tablo 2. Siber güvenlik farkındalık sorularına verilen cevapların dağılımı

Soru	N (%)
Sosyal platformda verilerin 3. şahıslara verilmesi ile ilgili kanuni haklarını bilme	220 (26,7)
Cihazlarda antivirüs yazılımı kullanma	397 (48,2)
Girilen sitelerin güvenlik anahtarının olmasına dikkat etme	550 (66,8)
Kullanılan şifrelerin güvenilir düzeyde olduğunu düşünme	624 (75,8)
Ortak internet kullanma	360 (43,7)
Kamusal alanlardaki wifi ağını kullanma	505 (61,4)

siber mağduriyet yaşadıkları tespit edilmiştir. Böyle farklı bir sonucun elde edilmesi bu yaş grubuna ait katılımcı sayısının az olmasına bağlıdır. Siber mağduriyetin lise döneminde yoğun olarak yaşanması ile ilgili yapılan çalışmanın sonuçları ergenlerin internet konusunda daha deneyimsiz olmaları, sorunlarla baş etme becerilerinin zayıf olması, tehditlere daha kolay inanabilmeleri ve bu tehditleri doğru biçimde değerlendirme becerilerinin gelişmemiş olmasından kaynaklı olduğunu göstermektedir (37).

Sigara/alkol kullanım miktarını artıran üniversite öğrencilerinin siber mağdur olma eğiliminin artması depresif belirtiler gibi psikolojik ve sosyal problemler arasında önemli bir ilişkinin olmasından kaynaklı olduğu farklı çalışma sonuçları ile desteklenmektedir (38).

Öğrencilerin siber güvenlik ile ilgili farkındalık sorularına verdikleri cevaplar incelendiğinde; öğrencilerin %43,7'si arkadaşı ile ortak internet, %61,4'ü ise kamusal wi-fi ağlarını, %48,2'si ise cihazlarında anti virüs yazılımı kullandıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca öğrencilerin %26,7'si sosyal platformda sunulan verilerin 3. şahıslara verilmesi ile ilgili kanuni haklarını bildiğini belirtirken, yarısından fazlası ise sitelerin güvenlik anahtarlarına dikkat etme, şifre güvenliği gibi bazı siber güvenlik konularının farkında olduğu belirtmiştir.

Şekil 2. Siber mağduriyete/zorbalığa maruz kalındığında yapılan davranışların dağılımı

Siber zorbalık/mağduriyetin öğrenciler üzerindeki etkisi; duygusal ve davranışsal sonuçlar olmak üzere iki kategoride değerlendirilmiştir. Üniversite öğrencilerinin %50'sinden fazlası yaşadıkları siber mağduriyet sonrası hissettikleri duyguların endişe, kızgınlık ve üzüntü olduğunu belirlenmiştir. Geleneksel zorbalık ile siber zorbalık etkileri farklı olmasına rağmen sonuçları hemen hemen aynıdır. Her iki zorbalık türünde de stres, endişe, psikolojik sorunlar ve uyku bozukluklarının olduğu görülmüştür. Dursun ve ark. (39) yaptıkları çalışmada, siber zorbalığın, mağdurları %26,2 ile kızdırdığını, %21,4 ile sinirini bozduğunu, %19 ile kaygılandırıldığını ve üzgün hissettirdiğini belirtmişlerdir.

Siber mağduriyete/zorbalığa maruz kalındığında yapılan davranışların engellemek, uzak durmak, durmalarını söylemek, arkadaşına anlatmak olduğu görülmektedir. Literatürde yer alan araştırmalar değerlendirildiğinde siber zorbalığı karşı oluşturulan davranış stratejileri önleme, durdurma, olumsuz etkileri azaltma olarak sıralanmaktadır (40,41).

Yapılan çalışmalar gençlerin maruz kaldıkları siber zorbalık davranışını durdurmak için seçtikleri yöntemin cinsiyete ve yaşa göre anlamlı olarak değiştiğini ortaya koymaktadır. Siber zorbalığa maruz kalan kız öğrenciler arkadaşlarına durumu anlatma davranışını tercih ederken, erkek öğrenciler durmalarını isteme, karşı koyma, göz ardı etme, e-posta adresini veya telefon numarasını değiştirme davranışlarını tercih etmişlerdir (42).

Çalışmada elde edilen bir diğer sonuç ise öğrencilerin siber zorbalık ve siber mağduriyet düzeylerinin anne ve babanın eğitim durumuna ve çocuklarının internet kullanım kontrolüne göre herhangi bir anlamlı farklılık göstermemesidir.

Öğrencinin ailesinin eğitim durumu ile beraber ailenin internet kullanımına ilişkin algısı ve öğrencinin ailesi ile birlikte yaşadığı dönemde edindiği kazanımın öğrencinin siber alandaki davranışları üzerine etkili olduğu belirlenmiştir (43,44). Ergenler üzerinde yapılan bir çalışmada, internet bağımlılığında aile kontrolünün önemli olduğunu öne sürülmektedir (45). Altundağ (46) ve Ünver ve Koç (47) yaptıkları çalışmada, internet aktivitelerini ebeveynleri ile paylaşan ergenlerde problemler internet kullanımı ve siber zorbalığın düşük olduğuna işaret etmektedir.

Çalışmamızda akademik başarının hem siber zorbalık hem de siber mağduriyet üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı görülmüştür. Öğrencilerin %48,8'nin ortalamadan daha yüksek akademik başarıya, %47,5'in ortalama akademik başarıya ve %3,6'nın ortalamadan daha düşük akademik başarıya sahip olduğu farklı çalışmalarla da desteklenmektedir (48).

Ülkeler arasında siber zorbalık yapma veya siber mağduriyete maruz kalmayı araştıran çalışmalar farklılık göstermektedir ve hatta aynı ülke içindeki çalışmalarda farklı sonuçlar ortaya çıkmaktadır (49). Bu farklılığın nedeni ise çalışmalarda kullanılan siber zorbalık tanımlarının, veri toplama sürecinde

kullanılan, yöntemlerin, ölçüm metotlarının ve örneklemelerin birbirinden farklı olmasıyla açıklanmaktadır.

Çalışmanın kısıtlılıklarından biri çalışmanın bölgesel alanda kesitsel tasarımda ve örneklem grubunu Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin oluşturmasıdır. Bir diğeri ise, katılımcıların online anketi cevaplaması yüz yüze görüşmeler yapılamamasıdır. Bu nedenle farklı örneklem gruplarında, yüz-yüze görüşmelerin yapıldığı prospektif çalışmalarla sonuçlarımızın desteklenmesi gerektiğini düşünmekteyiz.

SONUÇ

Sonuç olarak, yapılan araştırmalar siber zorbalığın, bilişim teknolojisinin gelişmesi ile birlikte mağdurlar üzerinde olumsuz etkileri olan oldukça önemli bir problem olduğunu göstermektedir. Siber zorbalığın önlenmesi için konuya ilişkin bir takım önlemlerin alınması son derece önemlidir. Toplumun siber zorbalık konusunda bilinçlendirilmesi siber mağduriyetlerin önlenmesi için gençlerde, okul ikliminde ve ailelerde farkındalık oluşturulması ile mümkün olacaktır. Siber zorbalığın önlenmesi ve kapsayıcı çözümlerin oluşturulması için toplumun tüm kesimlerini içine alan bir eğitim stratejisi oluşturulmalıdır. Medya okuryazarlığının topluma kazandırılması siber zorbalık ile ilgili sorunların başlangıçta önlenmesine katkı sağlayacaktır. Siber zorbalık ile ilgili kanunlarca belirlenen hukuksal haklarının neler olduğu konusunda hukuksal destek sağlanmalıdır. Türk Ceza Kanunu ile "5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun" gibi yasal düzenlemeler her ne kadar siber suçların önlenmesi için cezai yaptırımlar içerse de, toplum yasal haklarını tam olarak bilmemektedir. Bu kapsamda siber zorbalıkla baş etme yöntemlerinin topluma kazandırılması oldukça önemlidir.

TEŞEKKÜR

Çalışmamıza vermiş olduğu destekten dolayı Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi Kariyer ve Mezun Merkezi'ne (KAMER) teşekkür ederiz.

ETİK

Etik Kurul Onayı: Araştırma, KSBÜ Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'nun 17.03.2021 tarih ve 2021/05-13 sayılı kararı ile gerçekleştirilmiştir.

Danışman Değerlendirmesi: İç ve dış danışmanlarca değerlendirilmiştir.

Yazarlık Katkıları

Dizayn: H.Ş., İ.A., Y.G., Veri Toplama veya İşleme: H.Ş., Y.G., Analiz veya Yorumlama: H.Ş., İ.A., Y.G., Literatür Arama: H.Ş., İ.A., Y.G., Yazan: H.Ş., İ.A., Y.G.

Çıkar Çatışması: Yazarlar tarafından çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar tarafından finansal destek almadıkları bildirilmiştir.

KAYNAKLAR

- Dubey MJ, Ghosh R, Chatterjee S, Biswas P, Chatterjee S, Dubey S. COVID-19 and addiction. *Diabetes Metab Syndr Clin Res Rev.* 2020 Sep 1;14(5):817-823. <https://doi.org/10.1016/j.dsx.2020.06.008>
- Gökler ME, Turan Ş. COVID-19 Pandemisi Sürecinde Teknoloji Kullanımı Önerileri. *Eskişehir Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Halk Sağlığı Dergisi.* 2020;5:108-114. <https://doi.org/10.35232/estudamhsd.767526>
- Arcık OT, Tanrikulu T, Kinay H. Siber Mağduriyet Ölçeği'nin İlk Psikometrik Bulguları. *Mediterranean J of Edu. Research.* 2012;11:1-6.
- Aslan T. Üniversite öğrencilerinin sosyal medya kaygılarının sosyal medya bağımlılıklarını yordayıcı rolünün incelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü;* 2020
- Statista (Internet). Media usage during COVID-19 by country Statista. 2020 (cited 2021 Jun 18). Available from: <https://www.statista.com/statistics/1106498/home-media-consumption-coronavirus-worldwide-by-country/>
- Arcık OT. Siber zorbalık: Gençlerimizi bekleyen yeni tehlike. *Kariyer Penceresi.* 2011;2(6):10-12.
- Arcık OT. Psychiatric Symptomatology as a Predictor of Cyberbullying among University Students. *Eurasian J of Edu Research.* 2009;34(9):167-184.
- Arcık T, Siyahhan S, Uzunhasanoğlu A, Saribeyoğlu S, Çıplak S, Yılmaz N, et al. Cyberbullying Among Turkish Adolescents. *Cyber Psychology Behav.* 2008;11(3):253-261. <https://doi.org/10.1089/cpb.2007.0016>
- Erdur-Baker Ö. Cyberbullying and its correlation to traditional bullying, gender and frequent and risky usage of internet-mediated communication tools. *New Media Soc.* 2010;12(1):109-125. <https://doi.org/10.1177/1461444809341260>
- Schneider SK, O'donnell L, Stueve A, Coulter RWS. Cyberbullying, school bullying, and psychological distress: A regional census of high school students. *Am J Public Health.* 2012;102(1):171-177. <https://doi.org/10.2105/AJPH.2011.300308>
- Davis RA. Cognitive-behavioral model of pathological Internet use. *Comput Human Behav.* 2001;17(2):187-195. [https://doi.org/10.1016/S0747-5632\(00\)00041-8](https://doi.org/10.1016/S0747-5632(00)00041-8)
- Yang SC, Tung CJ. Comparison of Internet addicts and non-addicts in Taiwanese high school. *Comput Human Behav.* 2007;23(1):79-96. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2004.03.037>
- Eroğlu Y. Ergenlerde Siber Zorbalık Ve Mağduriyeti Yordayan Risk Etmenlerini Belirlemeye Yönelik Bütüncül Bir Model Önerisi (Yüksek Lisans Tezi). *Uludağ Üniversitesi;* 2014.
- Huang YY, Chou C. An analysis of multiple factors of cyberbullying among junior high school students in Taiwan. *Comput Human Behav.* 2010;26(6):1581-1590. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2010.06.005>
- Pereira F, Spitzberg BH, Matos M. Cyber-harassment victimization in Portugal: Prevalence, fear and help-seeking among adolescents. *Comput Human Behav.* 2016;62:136-146. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2016.03.039>
- Rader E, Wash R. Identifying patterns in informal sources of security information n.d. <https://doi.org/10.1093/cybsec/tyv008>.
- Lam LT, Li Y. The validation of the E-Victimisation Scale (E-VS) and the E-Bullying Scale (E-BS) for adolescents. *Comput Human Behav.* 2013;29(1):3-7. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2012.06.021>
- Gençdoğan B, Çiknıcı Ö. E- Zorbalık Ölçeği ve E-Mağduriyet Ölçeğinin Türkçe Formlarının Geçerlik ve Güvenilirlik Çalışmaları. *Eğitimde Kuram ve Uygulama.* 2014;11(1):359-373.
- Çetin E, Cantürk NRD. E-Zorbalık Ölçeği ve E-Mağduriyet Ölçeği: Ankara Üniversitesi Sigara Bağımlısı Öğrencilerinde Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması. *Adli Tıp Bülteni.* 2019;24(2):115-121. doi 10.17986/blm.2019252290
- Ayas T. Exploring the Teachers' Cyber Bullying Perception in terms of Various Variables. *International Online J of Edu. Sciences.*2011;3(2):619-640
- Sun Y, Li Y, Bao Y, Meng S, Sun Y, Schumann G, et al. Brief Report: Increased Addictive Internet and Substance Use Behavior During the COVID-19 Pandemic in China. *Am J Addict.* 2020;29(4):268-270. <https://doi.org/10.1111/ajad.13066>
- Hinduja S, Patchin JW. *Bullying beyond the schoolyard: Preventing and responding to cyberbullying.* Corwin Press. 2014.
- Kokkinos CM, Antoniadou N, Markos A. Cyber-bullying: An investigation of the psychological profile of university student participants. *J of Applied Development Psychol.* 2014;35(3):204-214. <https://doi.org/10.1016/j.appdev.2014.04.001>
- Balakrishnan V. Cyberbullying among young adults in Malaysia: The roles of gender, age and Internet frequency. *Comput Human Behav.* 2015;46:149-157. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2015.01.021>
- Livingstone S, Haddon L, Gorzig A. *Children, Risk and Safety on the Internet: Research and Policy Challenges in Comparative Perspective.* Bristol Policy Press. 2012.
- Nartgun ŞS, Uylas SD, Yerlikaya S. Analyzing The Relationship Between Cyberbullying Sensibility and Cyber Victimization Levels of High School Students. *Int J Educ Res Rev.* 2016;1(2):1-1. <https://doi.org/10.24331/ijere.309961>
- Çömlekçi MF, Başol O. Gençlerin Sosyal Medya Kullanım Amaçları ile Sosyal Medya Bağımlılığı İlişkisinin İncelenmesi. *Celal Bayar Üniversitesi Sos Bilim Derg.* 2019;17(4):173-188. <https://doi.org/10.18026/cbayarsos.525652>
- Myers CA, Cowie H. Cyberbullying across the lifespan of education: Issues and interventions from school to university. *Int J Environ Res Public Health.* 2019;16(7):1217. <https://doi.org/10.3390/ijerph16071217>
- Arafa AE, Senosy SA. Pattern and correlates of cyberbullying victimization among Egyptian university students in beni-suef, Egypt. *J Egypt Public Health Assoc.* 2017;92(2):107-115. doi: 10.21608/EPX.2018.8948
- Akbaba S, Eroğlu Y. İlköğretim Öğrencilerinde Siber Zorbalık ve Mağduriyetin Yordayıcıları. *Uludağ Üniversitesi Eğt Fakültesi Dergisi.* 2013;26(1):105-122.
- Guo S. A meta-analysis of the predictors of cyberbullying perpetration and victimization. *Psychol Sch.* 2016;53(4):432-453. <https://doi.org/10.1002/pits.21914>
- Wolak J, Mitchell KJ, Finkelhor D. Does Online Harassment Constitute Bullying? An Exploration of Online Harassment by Known Peers and Online-Only Contacts. *J Adolesc Heal.* 2007;41(6):51-58. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2007.08.019>
- Sabır E. Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyetin Sosyal Uyuma ve Bazı Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesi. *PAU J Educ.* 2020;49:190-222. doi: 10.9779/pauefd.559831
- Kağan M, Ciminli A. Ergenlerde Sanal Zorbalık ve Mağduriyetin Cinsiyet, Sınıf, Okul Değişkenleri ve Kişilik Özellikleriyle İlişkisinin İncelenmesi. *Online J of Technology Addiction & Cyberbullying.* 2016;3(2):14-34
- Akcan G. The Investigation of Predictors of Cyberbullying and Cyber Victimization in University Students. *Foresic Res Criminol Int J.* 2017;4(5).
- Topçu Ç, Erdur-Baker Ö, Çapa-Aydın Y. Examination of cyberbullying experiences among Turkish students from different school types. *Cyberpsychology Behav.* 2008;11(6):643-648. <https://doi.org/10.1089/cpb.2007.0161>
- Williams KR, Guerra NG. Prevalence and Predictors of Internet Bullying. *J Adolesc Heal.* 2007;41(6):14-21. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2007.08.018>
- Ybarra ML, Mitchell KJ. Online aggressor/targets, aggressors, and targets: A comparison of associated youth characteristics. *J Child Psychol Psychiatry Allied Discip.* 2004;45(7):1308-1316. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2004.00328.x>
- Dursun S, Gökçe A, Aytaç S. Cyber Bullying: A Research on University Students. *Int J Soc Inq.* 2020;2(2020):465-485. <https://orcid.org/0000-0002-8597-3340>.
- Parris L, Varjas K, Meyers J, Cutts H. High School Students' Perceptions of Coping With Cyberbullying. *Youth Soc.* 2012;44(2):284-306. doi. [org/10.1177/0044118X11398881](https://doi.org/10.1177/0044118X11398881)

41. Parris L, Varjas K, Meyers J. "The internet is a mask": High school students' suggestions for preventing cyberbullying. *West J Emerg Med.* 2014;15(5):587-592. doi: 10.5811/westjem.2014.4.20725
42. Burnukara P. İlk ve Orta Ergenlikte Geleneksel ve Sanal Akran Zorbalığına İlişkin Betimsel Bir İnceleme (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi; 2009.
43. Şimşek N, Şahin D, Evli M. Internet Addiction, Cyberbullying, and Victimization Relationship in Adolescents: A Sample from Turkey. *J Addict Nurs.* 2019;30(3):201-210. doi: 10.1097/JAN.0000000000000296
44. Eroğlu Y, Aktepe E, Akbaba S, Işık A, Özkorumak E. Siber zorbalık ve mağduriyetin yaygınlığının ve risk faktörlerinin incelenmesi. *Eğt. ve Bilim.* 2015;40(177):93-107. <http://dx.doi.org/10.15390/EB.2015.3698>
45. Wu XS, Zhang ZH, Zhao F, Wang WJ, Li YF, Bi L, et al. Prevalence of Internet addiction and its association with social support and other related factors among adolescents in China. *J Adolesc.* 2016;52:103-111. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2016.07.012>
46. Altundağ Y. Lise Öğrencilerinde Sanal Zorbalık ve Problemlı İnternet Kullanımı İlişkisi. *Online J Technol Addict Cyberbullying.* 2016;3(1):27-43.
47. Ünver H, Koç Z. Siber Zorbalık ile Problemlı İnternet Kullanımı ve Riskli İnternet Davranışı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Türk Eğt Bilimleri Dergisi.* 2017;15(2):117-140.
48. Li Q. Bullying in the new playground: Research into cyberbullying and cyber victimisation. *Australas J Educ Technol.* 2007;23(4):435-454. <https://doi.org/10.14742/ajet.1245>
49. Akca E, Sayımer I, Başak B, Sali J. Okulda Siber Zorbalığın Nedenleri, Türleri Ve Medya Okuryazarlığı Eğitiminin Önleyici Çalışmalardaki Yeri. *Elektron Mesleki Gelişim ve Araştırmalar Der.* 2014;2(2):17-30